

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 1. – 116 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

основним простором, де зароджуються і міцніють групові почуття та зберігається культурна самобутність. Перед представниками етнічних груп стоїть завдання збереження та зміцнення культурної спадщини для подальшої її передачі та трансляції.

1. *Арбеніна В.* Етносоціологія: Навч. посібник / В. Арбеніна. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – 316 с.

2. *Грушевський М.* Про українську мову і українську школу / М. Грушевський. – К., 1991. – 46 с.

3. *Тіменик З.* Огієнкові афоризми і сентенції / З. Тіменик. – Львів, 1996. – 79с.

4. *Черниш Н.* Соціологія: Підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

ТЕЛІЖЕНКО Л.В., ЧЕРНИШОВА А.В.

ТЕМАТИКА РОДИННО-ПОБУТОВИХ ПІСЕНЬ СЛОБОЖАНЩИНИ XVII-XIX ст. (НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОПИСАРІВСЬКОГО РАЙОНУ)

Найбільш повно доля українського народу, його проблеми, почуття, ставлення до дійсності відобразилися в родинно-побутових піснях, які склалися та виконувалися самим народом. Не винятком є і родинно-побутові пісні Слобожанщини XVII-XIX ст., які фактично в усій повноті відтворили складність життя простого народу в історичних умовах козаччини, рекрутчини, солдатчини, старокозацького устрою та патріархальної родини. Це зумовлює інтерес до народної пісні рідного краю та актуалізує необхідність на конкретному прикладному матеріалі, яким у даному разі є родинно-побутові пісні Великописарівського району, проаналізувати усталене для цього регіону уявлення про долю українського народу.

Джерельною базою дослідження родинно-побутових пісень Сумщини стали 12 зібраних на території Великописарівського району пісень. Найбільше пісень (6) записано у селі Росоші від Петришинець К.Д., в селі Велика Писарівка (3) від Мовчан Н.М., Топоринської О.А., в с. Пожня (2) від Рудакової М.О., Старкової М.Ф. та Тресницької К.П., в с. Велика Писарівка (2) від фольклорного колективу «*Берегиня*», а саме від Ринденко М.Я., Орендиної Н.І., Штань М.Т., Вінніченко Г.Є., Бриль З.М. та їхнього художнього керівника Рашевського О.

Слобожанщина – унікальний регіон, куди разом з переселенцями було занесено звичаї, пісенну культуру з Правобережної України та із сусідніх російських губерній, що вказує на певну синтезність народної пісні краю.

Значний пласт народно-побутової пісні Слобожанщини складають пісні про рекрутчину, про яку народ склав багато пісень. За тематикою це, насамперед, або так звані вдовині пісні («*Ой там удівонька та й пшениченьку жала*»), або пісні, що оплакують солдата, який іде в рекрути, як приреченого на смерть. Наприклад, пісня «*Ой три дороженьки рядом*». Характерно, що рекрутські голосіння були зумовлені не лише смертю солдата, а і самим набором на безстрокову службу, який проводив царський уряд. Адже набір означав, що солдата майже навіки відривали від родини та рідної оселі. Проводи рекрута на двадцять п'ять років перетворювалися на похорон. Того, хто йшов, оплакували як мертвого, бо рідко хто повертався назад, а якщо й повертався, то калікою або старим дідом [1, с. 14].

Значна кількість рекрутських пісень, які є і на Слобожанщині, красномовно свідчить про те, що народна уява та свідомість зосередилася на рекрутчині як на тяжкому явищі суспільного життя. За висловом М.Васильєва: «... *ведь известно, что лишь то возбуждает творческий дух коллективной личности народа, что близко связывается в действительности или в сознании народа с его интересами нравственными и материальными, и наоборот, события, чуждые этой связи, проходят мимо, не волнуя, не подымая духа*» [2, с. 359-360].

У піснях Слобожанщини широко звучать елементи епічного зображення драматичних та трагічних сцен життя. Невипадково носії народної пісні Слобожанщини ще добре пам'ятають і численні зразки сімейного обрядового фольклору, серед якого особливо вражаючими є пісні-голосіння, які під час похоронного або поминального обряду виконували жінки, вдови, матері.

*Лишив мене, молоденьку, і дрібненькі діти,
Як я тепер буду з ними, бідна, жити в світі?
Лишилася з діточками, як билина в полі,
...Повій, вітре, буйнесенький, та по нашім полю,
Прийди, мужу, подивися на нашу недолю...*

Характерна ознака усіх пісень Слобожанщини є шанобливе ставлення до матері і до жінки взагалі. У народних піснях цього регіону культ матері для сина настільки вагомий, що коли невістка не подобалася свекрусі, то це ставало справжньою трагедією для молодої дружини:

*Посадили сина разом із гостями,
Нелюбю невістку – в сінях за дверями...*

Слід зазначити, що поширені в регіоні народні пісні мали виховне значення. Адже пісня була одним із основних носіїв та виразників народної моралі. У деяких піснях заперечуються шкідливі з морального погляду усталені народні звичаї. Це пісні про шинки, пияцтво, нівечіння духовних і моральних сил простої людини.

Та чи не єдиним спільним елементом усіх пісень Слобожанщини є зображення картини природи, в контексті якої розгортається сюжет пісні. Найчастіше ці пейзажі ніжні, лагідні, зворушливі:

*На жовтом пісочку два слідочки знати,
Я піду в садочок, та й зірву листочок,
Та й понакриваю милого слідочок.
Щоб на той слідочок та й роса не впала,
Щоб мого милого друга не кохала.*

Жанровою домінантою пісенного матеріалу Великописарівського району виступає побутова лірика, де особливе місце займає тема кохання, нещасливого, зрадливого, трагічного і т. д. І це не випадково, оскільки як немає жінки як такої без кохання, так немає і народної пісенності будь-якого регіону без цієї одвічної теми. Деякі з цих пісень завдяки яскравій інтерпретації та обдарованому виконанню жінок та жіночих колективів, набули певної індивідуалізації щодо манери співу, способів мелодико-фактурного розвитку. Наприклад, такою є досить поширена у порубіжних з Росією районах пісня, яка у виконанні українців отримала нове звучання, – «По Дону гуляєт казак молодой».

Яскравою особливістю пісенної творчості Великописарівського району є і все відчутніше проступання в традиційній народній пісні елементів нової форми, поява яких зумовлена зміною соціальних, побутових та інших обставин. Це значно сприяє активному формуванню сучасного народнопісенного матеріалу.

Пісня «Ой, дівчино незамужня», записана в с. Рососі від Катерини Петришинець та її доньки Люби, належить до пісень про нещасливе кохання. У цій пісні показана трагедія простої дівчини, котра, піддавшись почуттю до багатого чоловіка, залишилася самотньою, занапащеною та ще й з двома дітьми на руках. Як і в більшості народних пісень з подібним сюжетом, доля дівчини у такому разі фактично стає визначеною. Героїня записаної пісні закінчує життя самогубством, кинувшись з мосту в річку.

*Ой дівчино й незамужня,
Не влюбляйся у дворянина,
Бо й не возьме.
Дворянин же чисто ходить,
Не одну він, ой дівчиноньку
З ума зводить.
І звів з ума, ще й з розума...
А тепер же молоденькій
З мосту в воду...*

Записана в с. Понія від Рудакової Марії Олексіївни, Старкової Марії Федорівни та Тресницької Катерини Павлівни пісня «Любили мене, уважали» теж належить до числа пісень про нещасливе,

зрадливе кохання. При цьому причина зради є вже традиційною для розшарованого у майновому плані українського суспільства. У пісні хлопець покидає свою кохану заради іншої дівчини тільки з однієї причини – вона багатша за героїню пісні. Тут яскраво висвітлюється актуальна і дотепер проблема соціальної нерівності між людьми, яка для попередніх поколінь українців була ще гострішою.

Пісня «*Гиля гиля, сірі гуси*», яка була записана в с. Росоші від Катерини Петришинець та її доньки Люби, є справжньою рідкістю не лише для Слобожанщини, а і для всього українського пісенного масиву. Справа в тому, що мова в пісні йде про щасливе дівоче кохання, яке в силу життєвих обставин дійсно було рідкістю, як і пісні про нього. Пісня записана у формі діалогу між козаком та дівчиною, котра виходить заміж за іншого. Особливістю цієї пісні є те, що тут не хлопець є сильнішим та поміркованішим за дівчину, а навпаки, дівчина сильніша за хлопця, що й робить її щасливою. Козак тяжко переживає заміжжя своєї коханої. Подібно зображуваним у піснях нещасним дівчатам, ладен втопитися, на що героїня пісні з гідністю відповідає: «*Кажуть люди, знаю сама, що ти мене не любив*». Більше того, дівчина дошкуляє козакові своїм вдалим заміжжям і пропонує йому прийти подивитися на майно, яким вона як господарка тепер володітиме.

Про трагедію, яка сталася в молодій сім'ї, змушеній розлучитися через воєнні події, співається у ліричній пісні «*Як поїхав козаченько в Польщу на війну*», записаній в с. Росоші від Катерини Петришинець та її доньки Люби. Козак пішов на війну, залишивши вдома без догляду хвору молоду дружину, що чекала на дитину. Без підтримки рідних хвора і самотня вагітна жінка помирає.

Пісня «*Повела розмову мати із дочкою*» записана в с. Велика Писарівка від фольклорного колективу «*Берегиня*». У пісні висвітлюється перше несміливе почуття молодої дівчини, котра боїться зізнатися матері, з ким вона гуляла у саду. При цьому дівчина зображена кмітливою та водночас романтичною, яка порівнює себе з квітучою черешнею. Прониклива мати, яка розуміє доньку по очах, здогадується, що дівчина каже неправду, але не звинувачує її.

Пісня «*Ой на горі дощ іде*» записана в с. Велика Писарівка також від фольклорного колективу «*Берегиня*». Це пісня про кохання, яке так же швидко минає в умовах соціальної дійсності, як і молодість дівчини. При цьому в пісні швидкоминуча молодість та кохання дівчини порівнюються з такими ж короткотривалими явищами природи, як дощик або цвіт льону. Пісня побудована у формі монологу дівчини до хлопця, який не прийшов на побачення.

*Ой, на горі дощ іде,
А в долині – сонце.
Ой, прийди, прийди, милий,
Під моє віконце...
Чом ти, чом ти не прийшов,
Я того хотіла.
Цілу нічку в хаті свічечка горіла.
Ой у полі льон цвіте,
В нього цвіт синенький,
Любїть мене, хлопці,
Поки молоденька.*

Пісня «Засохло всє, завяло» записана у с. Пожня. Пісня виконується російською мовою, що підкреслює значний вплив пісенної культури сусідньої держави. Та українці залюбки співають цю пісню, оскільки вона глибоко передає всі складності життя простої жінки. Дану пісню можна віднести не лише до пісень про нещасливе, зрадливе кохання, а і пісень про соціальну нерівність чоловіка і жінки. Дівчина просить коханого, щоб той пожалів її, оскільки навіть у батьківській хаті до неї немає жалю. Та замість співчуття наштовхується на цинічну відвертість юнака, який добре знає, що невдовзі покине дівчину і сприймає це як норму життя. При цьому дівчина не виявляє обурення такою поведінкою хлопця та вважає її цілком прийнятною для чоловіка. Більше того, вона знаходить відряду в тому, що породичається з хлопцем, коли той стане кумом її сестри.

До пісень про трагічне кохання належить і пісня «*Ой там на горі*». У пісні співається про те, як сокіл розлучив пару закоханих голубів. При цьому варто зауважити, що в українському фольклорі якщо голуби завжди вважалися символами любові, миру та злагоди, то сокіл часто був символом зовнішнього втручання, складних життєвих обставин та випробувань. У тексті пісні не говориться, чому саме сокіл розлучив закоханих, які були «на горі», на вершині свого щастя. Але треба розуміти, що життєвих обставин для нещастя закоханих, а, отже і знедолення жінки, так багато, що народний фольклор їх доречно об'єднав у одному символічному образі, яким у даному разі є сокіл.

Пісня «*Понад нашим яром*», яка записана в с. Росоші про приреченість простої людини на тяжку долю: вдовину, солдатську, але, переважно, самотню та нещасливу. Молода вдова передрікає хлопцю типову долю рекрута у вигляді трьох доріг. Спершу одруження і надія на щастя, потім солдатчина. Про третю дорогу вдова прямо не говорить (надто важко про це говорити), але вона зрозуміла з тексту – це сам факт рекрутчини, який у народі вважався дорогою смерті.

Як не парадоксально, але зібрані народні родинно-побутові пісні Великописарівського району про кохання, в яких мова в першу чергу мала б йти про щастя чоловіка і жінки, в дійсності розказують про їх нещасливу долю, про соціальну нерівність жінки, її приреченість на страждання та самотність.

Серед зібраних на території Великописарівського району пісень окремих, але типових для України масивом постають пісні про трагічні сімейні обставини. У двох близьких між собою піснях, записаних в с. Росоші від Катерини Петришинець, – «Зелений дубочок на яр похилився» та «Не ходи, козаче, понад берегами» висловлюється переконання про неможливість щасливої долі простої людини в тогочасному суспільстві. Цікаво, що ці пісні мають ідентичний сюжет, виражають одну і ту ж головну думку про неможливість молодих людей бути щасливими, але співаються по-різному.

Отже, родинно-побутові пісні Слобожанщини показують, що доля простого народу цього краю була типовою для українського суспільства XVII-XIX ст. При цьому зміст та структурні особливості записаних пісень, художні прийоми, які в них використовуються, направлені на те, щоб підкреслити усталене в народі уявлення про неможливість щастя простого українського народу, проти якого, немовби, повстає доля.

1. Народні думи, пісні, балади [Вступна стаття, упорядкування текстів та примітки В.В.Яременка]. – К.: Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1970. – 336 с.

2. Васильев М. Рекрутчина в малорусской песне (этнографический очерк) / М.Васильев // Киевская старина. – 1889. – №8. – С. 354-376.

ТЕЛІЖЕНКО Л.В., ЯНЕНКО Є.С.

МІКРОМІНІАТЮРА НА СУМЩИНІ

Мікромініатюра як новий вид мистецтва, який пов'язаний з науково-технічним прогресом і розвитком високих технологій, є важливим чинником не лише самопізнання та самозаглиблення індивіда, а і показником рівня розвитку національної культури. Проте розвиток мікромініатюри в українській культурі є фактично не дослідженим пластом. Мікромініатюра на локальному рівні, в тому числі на території Сумщини, взагалі не досліджувалася.

Дана робота є однією з перших спроб узагальнити та осмислити інформацію, що стосується становлення та розвитку української мікромініатюри, в тому числі на Сумщині.

Мікромініатюра почала розвиватися з 70-х рр. ХХ ст. Її характерною особливістю є тісний зв'язок з електронним